

KARDINAL STEPINAC

Dne 10.februarja je Radio Beograd v enem edinem stavku sporočil, da je "danes v Krašiću, nedaleč od Zagreba, umrl za pljučnico dr.Alojzij Stepinac." Naslednje jutro so to vest prinesli jugoslovanski dnevnik, potem ko so jo prejeli od Tanjuga. Tako so naši ljudje doma zvedeli, da je preminul kardinal Stepinac, nadškof zagrebski in primas Jugoslavije, proti kateremu so komunisti v jeseni 1946 priredili famozni politični proces, ne zato, ker bi ga mogli obtožiti in nato obsoditi za izdajstvo in zločine, ampak ker si je na čelu jugoslovanskih škofov drznil kritizirati komunistični režim. To je vendar nekaj let pozneje priznal sam Milovan Djilas, še ko je bil na višku svoje moči in komunistične slave.

Nadškofovi odnosi do Paveličevega režima so tekom let tudi med nekomunisti postali predmet dokaj ostrih razprav, zlasti v emigraciji. Vendar pa so bili argumenti proti nadškofu običajno zelo šibki, oziroma celo ingnorantski, da se je tako zlahka postavljalo vprašanje, v koliko takšne periodične protistepinčevske kampanje gotovih srbskih krogov niso namerno ali pa podzavestno igranje na komunistične karte, - enako kot je prečesto na drugi strani napadanje generala Mihailovića od strani gotovih hrvatskih krogov.

Gotovo nadškof Stepinac ni izvzet od vsake kritike in je možno ter potrebno oceniti njegovo delovanje. To pa seveda nima nič skupnega s pavšalnimi, ingnorantskimi obtožbami, ki so se jih izmišljali komunistični tožilci proti svojim v naprej na smrt ali dolgo robijo obsojenim političnim nasprotnikom.

Dve stvari sta, ki se nam predvsem zdita vredni omembe v primeru nadškofa Stepinca:

Nekateri očitajo nadškofu, da je ob ustanovitvi NDH pozdravil Paveličev režim. Tu je bil dr.Stepinac precej jasen v svojem zagovoru: "Povejte mi, prosim, kdo je bil zakonita oblast zame v letu 1941!", je vprašal svoje sodnike in tožitelje. Je mar bila to Simovićeva vlada ali kasnejše londonske? Ali pa Mihailović oziroma Tito? Sam je odgovoril na vprašanje: "Ali je mogoče služiti dvema gospodarjema istočasno? To bi bilo proti moralnemu in mednarodnemu zakonu. Nisem mogel ignorirati vlade v Zagrebu, pa čeprav je bila ustaška vlada." Po kanonskih predpisih je bil dolžan ostati s svojim ljudstvom ter deliti z njim dobro in zlo. Iz tega vidika je torej jasno, da je moral najti nek modus vivendi z oblastjo, kot si je to prizadeval kasneje v pogledu Titove vlade; ta težavni problem davi danes v Jugoslaviji ne le katoliške škofove ampak v isti meri tudi srbsko pravoslavno hierarhijo.

Seveda pa je možno, da je nadškof spočetka z veseljem ali upanjem pozdravil novo državo. Rekli bi, da celo verjetno. Toda kaj bi naj bilo na tem protinarnavnega? Ves hrvatski narod jo je! Saj so vendar vsa politična prizadevanja hrvatskega naroda desetletja nazaj stremela za tem, da bo na svoji zemlji svoj gospod. Če bi bil politični Beograd količkaj dalekoviden, bi Hrvati to lahko leta in leta prej dosegli, pa za to ne bi bilo treba nobene Endehazije. Spričo tega vsega je torej treba razumeti tedanje hrvatsko razpoloženje, ko se jim je uresničil njihov dolgoletni sen - pa čeprav na nemških in

laških bajonetih ali tankih. Ni bilo mnogo dalekovidnih mož, ki bi že v tistih prvih prevratnih dneh v naprej z gotovostjo vedeli, do česa bo prišlo.

A ko je prišlo, vemo, da se nadškof Stepinač s tistim ni strinjal. Zločinska početja je obsodil. Sam je izjavil, da ni položil prisege novemu režimu. Tudi je odklonil, da bi se šel poklonit v Rim novemu Kralju Hrvatske. Že 8. maja 1941. je izdal prva navodila glede pokatoličevanja pravoslavnega prebivalstva, navodila, ki so bila v popolnem soglasju s cerkvenim Kanonom. Dokaz, da ni bil režimljiva so njegova številna pisma Paveliću, prvo že 14. maja 1941., v katerem je obsodil likvidacijo 260 pravoslavnih Srbov v Glini. Dokaz za to so dalje njegove intervencije pri oblasti v korist preganjenih Srbov, Židov in Ciganov. Tudi njegova pridiga v juliju 1941. ter osebna intervencija kanonika Lončarja po njegovih navodilih v pristojnem ministrstvu ter pismi od 20. novembra in 17. decembra 1941. dokazujejo, da je obsojal nasilno pokatoličevanje. Višek je bila njegova pridiga na praznik Kristusa Kralja 1943., katero je londonski BBC temeljito izkoristil v svoji protinacistični propagandi.

Drugi očitek proti njemu je v tem, da je sprovajal ali pa se ni uprl nasilnemu katoličevanju Srbov. Toda vsi njegovi odloki in vse intervencije vendar govore prav obratno. Nasilno spreobračanje je obsojal, toda bil je v sila kočljivem položaju, ko je prišlo do dileme, da je moral izbirati med olajšanjem kanonskih predpisov in masakrom srbskega življa. Na procesu je izjavil, da mu je vest narekovala, da olajša predpise, da bi lahko tako pomagal Srbom, ki so prestopali tudi iz čisto samohranitvenih razlogov. Prihajalo pa je celo do tega, da je moral premeščati župnike, ki so se bali srbskih represalij, ker so delali Srbom težave pri hitrem prestopu v katoličizem.

V zvezi s tem nekateri tudi mešajo Stepinačevo delovanje z delovanjem sarajevskega nadškofa Šarića. Toda to sta vendar dva povsem različna primera! Po cerkvenih zakonih katoliške Cerkve nima na primer zagrebški nadškof nobene oblasti nad sarajevskim, pa četudi je bil prvi primas Jugoslavije ali Hrvatske. Tako je pač sarajevski nadškof Šarić lahko počel, kar se mu je zdelo koristno ali všeč. Tudi odstavek kakkega škofa je v katoliški Cerkvi prav zaradi dolgega in kompliciranega postopka praktično skoro nemogoča. In to je bilo v vojnem času tem bolj težavno. Tako tedaj najbrž res ni bilo na kratek rok nobene druge učinkovite poti, kakor da je papež obsodil Šarićevo delovanje s tem, da ga - kot smo poučeni - po vojni ni hotel sprejeti v avdienco.

Nepojasnjena reč

Kljub temu ostaja še vedno, ali bi nadškof Stepinač lahko zaradi ustaških barbarstev storil kaj več. Zakaj na primer ni izobčil iz Cerkve poveljnika Pavelića in njegovih krvavih pajdašev ali pa tistih duhovnikov, ki so se udeleževali ustaško-fašističnih orgij? - se postavlja vprašanje samo od sebe. Bilo bi ob tej priliki preobširno zahajati v rimsko-katoliški Codex, ki določa, kdaj in v kakšni obliki je izobčenje možno ali nujno. Vendar pa kaže dostaviti, da je prav ta nadškofova opustitev večkrat že povzročila zaključek, češ da nadškof ni smatral Poveljnika odgovornega za vse zločine; zaključek, ki se zdi težko branljiv, če nima nekaj na sebi. A naj že bo kakorkoli, to se nam zdi dejansko edina sporna točka v primeru kardinala Stepinača, ki je ni dovolj ali v celoti obrazložil, pojasnil.

Ko smo pred leti pisali o njegovem primeru, smo se postavili na stališče, da ga smatramo nekrivega obtoženih zločinov, dokler mu ti niso dokazani in dokler nima možnosti do pravičnega sodnega postopka. Takega mnenja smo tudi danes. A ker si je kardinal "zagotovil mesto v zgodovini, dasi se bo še dolgo razpravljalo o tem, kakšno

mesto mu pristoja," (GUARDIAN, 11.2.1960.) je zato žkoda, ko mrtvi kardinal ne more več govoriti. Ako pa je kje zapisal svojo obrambo tudi o tej najbolj kritični, nepojasneni točki, potem upamo, da jo bomo ob času brali in spoznali njegovo stališče. Na procesu je opetovano izjavljal, da se smatra nedolžnega, da mu je vest mirna in da je storil vse, kar je mogel, da bi pomagal srbskemu življu. Doslej nismo imeli razloga, da mu ne bi verjeli!

Naj počiva v miru!

BUTALE IN KITAJCI

Titovci in rdeči Kitajci niso prijatelji, čeprav vsak zase trdijo, da grade socializem. Zato so jugoslovanska poročila o Kitajski večkrat poučna. BORBA ima v Pekingu svojega dopisnika Djordja Bogojevića, ki pripoveduje o kitajskih zadevah strogo po uradnih virih, a je po svoje nabrisan.

Pripovedoval je recimo, kako so v veliki trgovini v Harbinu osnovali krožek za proučevanje marksistične filozofije. Težave so bile velike, ker nekateri udeleženci niso znali ne brati ne pisati. Toda s pomopjo partije so premagali vse zapreke. Vstajali so dvakrat na teden že ob pol petih, da bi pred delom lahko študirali filozofijo. Bogojević zlobno pripomni, da "po vsej priliki nimajo drugega prostega časa." Prebrali so mnogo debelih knjig Maočetunga in materiale plenuma CK ter pisali spise o praktični uporabi znanstvene teorije. Ena od prodajalk je bila posebno vneta. Brala je celo Leninova in Stalinova dela. Potem pa je svojo filozofsko učenost uporabila tudi pri vsakdanjem delu v prodajalni čevljev. Opazila je, da manjka manjših moških in večjih ženskih številke čevljev. "Ob učenju filozofije je prišla do zaključka, da je to problem odnosa med obćim in posameznim" ter je predočila svoj filozofski zaključek tudi tovarni čevljev, kjer so nemudoma začeli izdelovati tudi manjše številke moških in večje številke ženskih čevljev.

Tako pravijo, da je filozofija pomagala praksi, zaključuje Bogojević. To je edini komentar, ki si ga dovoli, a zgodba je pač sama dovolj zgovorna. Kitajci grade socializem na tako čudovite načine, da jih celo Butalci ne bi mogli posekati. Bogojević lahko zlahka najde butalaste primere za svoje članke. A vendar se nam zdi, da vihti dvorezen nož. Titovci se sicer posmehujejo Kitajcem, a tudi sami skušajo "vzgajati mase" z ideološko-političnim delom. Pri tem le malo zaostajajo za Butalci, kar se nesmisla tiče. V krožkih še vedno študirajo materiale kongresa Zveze komunistov Jugoslavije, ki se je vršil aprila 1958. Da zadoste družbenim dolžnostim, morajo ljudje hoditi na sestanke in poslušati dolgočasno branje dolgočasnih tekstov. Ob posnehljivih člankih v BORBI se jim pač zasvetijo oči, čeprav ne delajo v prodajalnah čevljev.

UREDNIŠTVO

KLIC TRIGLAVA izhaja okoli 20. v mesecu. Izdaja ga "Slovenska Pravda" združenje svobodnih in demokratičnih Slovencev. Samo tisti prispevki predstavljajo njeno mišljenje, ki so podpisani od izvršnega odbora.

Naš naslov je : BM-TRIGLAV, LONDON W.C.1

Enoletna NAROČNINA za KLIC TRIGLAVA znaša v Angliji £ 1.4.0, v Severni Ameriki \$ 3.50 z navadno in \$ 7 z letalsko dostavo, v Avstraliji pa £ 1.10.0 z navadno ter £ 3 z letalsko dostavo. Naročnina je plačljiva tudi v dveh poletnih obrokih.

Zastopnica našega lista v Avstraliji je g. Pavla Miladinovič, 12 Oxford Road, INGLEBURN, N.S.W., poverjenik v Severni Ameriki pa g. Janez Žerjav, 114 Pope Street, FAIRFIELD, Conn. U.S.A.

A.M. PETROVIĆ:

ZNAČAJ INTERVJUJA DR. KRNJJEVIĆA

Čeprav bo splošna reakcija na intervju g.dr. Jurja Krnjevića, glavnega tajnika Hrvatske seljačke stranke, tako na srbski kot na hrvatski in slovenski strani takšna, da v teh izjavah ni ničesar novega, želim s svoje strani obrazložiti nasprotno mnenje.

Mislím, da je intervju g.dr. Krnjevića prinesel trojno novost.

Prvič: G.dr. Krnjević zdaj prvič priznava, da imajo Srbi pravico da "srbujejo" v novi hrvatski državi, v kolikor ne bodo rušili te države. Kaj to pomeni "rušiti"? Če se na primer Srbi začno na osnovi pravice do samoopredelitve organizirati s tem namenom, da se zedinijo s Srbijo, ali bo to rušenje Hrvatske? Akcija, z ozirom na pravico do samoopredelitve, je "srbovanje". Ali, če recimo hočejo Srbi prirediti spominske svečanosti za ustaškimi žrtvami, ali se mar takšne akcije ne more smatrati kot "srbovanje"? Toda ali je pa morda tudi ni možno tolmačiti kot rušitev Hrvatske?

V vsakem primeru je, za našo emigracijo kajpak, zelo važno, da je g. Krnjević priznal Srbom v Hrvatski pravico "do srbovanja po mili volji", Srbom, ki naj bi jih bilo po načrtu glavnega tajnika HSS v novi Hrvatski okoli 2 milijona poleg skoro enega milijona muslimanov in drugih manjšin.

Drugič: G. Krnjević je prvič javno priznal, da Bosna in Hercegovina ne predstavljata integralni del Hrvatske. On celo ne zahteva kot integralni del Banovino Hrvatsko 1939-41. Zahteva le Hrvatsko, današnjo republiko Hrvatsko, odnosno prejšnjo Trojno kraljevino Hrvatsko, Slavonijo, Dalmacijo, poleg Istre, ki je bila pridobljena po 1945. letu. Ali ni takšno stališče g. Krnjevića novo? Mar g. Krnjević ne priznava s svojo izjavo, da so Bosna in Hercegovina in tudi Srem sporne pokrajine, za katere zahteva plebiscit?

Tretjič: G. Krnjević hoče plebiscit za Bosno, Hercegovino, Srem. Še enkrat je rekel, da se bo demokratsko odločalo o Bosni in Hercegovini, toda ni uporabil besede "plebiscit". To je zelo važno.

Res, g. Krnjević ni rekel, kakšna metoda bo uporabljena ob tem plebiscitu. Ali bo vsak okraj Bosne in Hercegovine, ki se bo izjavil za zedinjenje s Hrvatsko, priključen Hrvatski, ostali pa Srbiji? Ali pa misli, da je od celokupnega rezultata odvisna priključitev cele pokrajine bilo Hrvatski bilo Srbiji. Takšno stališče daje odlično priliko Srbom, ker je dovolj, da se samo ena tretjina muslimanov izjasni proti priključitvi Hrvatski, pa bi g. Krnjević izgubil celo Bosno in Hercegovino. Se mar to ne more zgoditi? Povsem lahko, ker muslimani niso nikoli integralno šli niti s Srbi a še manj s Hrvati. In imajo dovolj razloga, da ne gredo niti z enimi niti z drugimi, ampak da ohranijo posebnost Bosne in Hercegovine.

Toda, če pa se poslužimo prvotne metode, da se vsak okraj, ki bi se izjasnil za hrvatskega, priključi Hrvatski, mora biti g. Krnjeviću popolnoma jasno, da imajo Srbi absolutno večino - napram Hrvatom in muslimanom skupaj - v okrajih Trebinje, Ljubinje, Bileće, Gacko, Nevesinje, Višegrad, Srebrnica, Vlasenica, Bijeljina. Ti okraji bi bili torej avtomatično priključeni Srbiji. Zdaj se postavlja vprašanje, - pod pogojem da se vsi muslimani v ostalih okrajih izjavijo za hrvatstvo, - če Srbi nimajo pravice, da zahtevajo v ostalem delu Hrvatske, v kateri je okoli poldrugi milijon njihovih sonarodnjakov, prav isto pravico do samoopredelitve, ki jo danes g. Krnjević s polno pravico postavlja Jugoslaviji?

Manj riskanten posel je, če se osvoji načelo, da se vsak okraj, ki se izjasni kot hrvatski ali srbski, priključi Hrvatski ali Srbiji. Toda v tem primeru je jasno, da mora priti do delitve Bosne. Ali morejo na kaj takega pristati muslimani? Razdelitev Bosne bi morda celo imela nek smisel, če bi šlo za obstoj Jugoslavije; toda delitev Bosne, da bi del muslimanov prišel v srbsko državo, drugi del pa v hrvatsko državo - bi bila z muslimanske vidika neumna reč.

O Sremu razpravljati z g.Krnjevićem pa, mislim, celo za emigracijo ni zanimivo, ker nimajo Hrvati niti v enem sremskem kot tudi bačkem okraju - razen v Subotici - večine napram Srbom. Komunistični režim je s priključitvijo Iloka vukovarskemu okraju iz njega naredil hrvatski okraj. Vsi ostali okraji Srema, ki so ostali v Vojvodini, pa imajo napram Hrvatom srbsko večino. Ostaja Subotica. Da, res je to, toda to je čisti emigrantski modrijanski račun, ko se zahteva en edini okraj Subotica, obkoljen od Srbov in Madžarov, ko istočasno ostajajo v Hrvatski Benkovac, Knin, Gračac, Udbina, Lapac, Korenica, Slunj, Vojnić, Vrgin Most, Glina, Dvor, Kostajnica, Pakrac, Daruvar in Grubišno polje.

Kaj je ostalo starim emigrantom kot g.Krnjeviću drugega, kot da modrujejo in delajo načrte v pesku? Tudi mi imamo takšne med Srbi, toda na našo srečo oni niso generalni sekretarji priznanih političnih sil.

(Nekaj besed o g.Petroviću: G.Aleksandar M.Petrović je bil rojen 1925. v Kragujevcu. Po končani maturi je sodeloval v Mihailovičevem pokretu. Kasneje v emigraciji je skupaj s M.Ivkovićem, članom glav. odbora Saveza Oslobodjenje urejeval v Eboliju - Italija "Ravnu goru". G.Petrović je eden od ustanoviteljev Saveza Oslobodjenje, zdaj pa tudi član njenega Glavnega odbora ter Sekretarijata. Poklicno je zaposlen kot tehnik v Kodak-ovem laboratoriju v Londonu.)

ODLIKOVANJE IN OBSODBE

DR.JOSIP UJČIĆ, beograjski katoliški nadškof in po dr.Stepinčevi smrti primas Jugoslavije, je bil ob svoji osemdesetletnici odlikovan z redom Zaslug za narod prve stopnje. Odlikovanje mu je izročil Dobri voje Radosavljević, ki je ob tej priliki dejal, da v odnosih med katoliško Cerkvijo in državo vedno bolj prevladujejo realistični pogledi in želja po sodelovanju, kar bo gotovo vodilo v normalizacijo odnošajev. Cerkev ima tudi v novi družbeno-politični ureditvi vse možnosti za svobodno versko udejstvovanje, je rekel Radosavljević. Verniki in duhovniki morejo biti verni svoji Cerkvi, a obenem zvesti in poštene državljanji Jugoslavije.

Dr.Ujčić je izjavil, da je po svojih skromnih močeh vedno deloval za normalizacijo odnošajev med Cerkvijo in državo. Zvest je svojemu vrhovnemu poglavarju papežu, a kot državljani Jugoslavije je zvest državi in njenemu predsedniku. Kot duhovnik moli za dobrobit države ter za mir doma in v svetu, je dejal nadškof dr.Ujčić.

SOJENJE "PROUSTAŠKI ILEGALNI SKUPINI" se je končalo v Zagrebu 29. januarja. 13 obtoženih je bilo obsojenih na zapor od 15 let navzdol, 2 pa sta bila oproščena. Kot vodjo skupine so dolžili frančiškana Rudi Jeraka, ki da je skušal organizirati **proustaški** pokret. Pri njem v župnišču in kasneje v samostanu v Zagrebu so obtoženci polagali prisego in dobivali navodila, vzdrževali so stike z Hrv.nar.odborom v Rimu in dobivali propagando. Kup propagande in nekaj Paveličevih slik so policisti našli pod streho frančiškanskega samostana na Ksaveru v Zagrebu. Na samem procesu je prišlo na dan, da je drugi obtoženi, Ivo Mašina, ki je dobil 11 let, zaprt že od 1957. Najhujše "diverzantsko dejanje" te skupine je bilo zažiganje vencev na grobnici narodnih herojev na Mirogoju, kar se je izmislil Jerak, ki je tudi preskrbel bencin. Govorili so tudi o umoru Tita na kakem javnem zborovanju, pa so se odločili, da je to preveč tvegano. Državni tožilec je vpraševal, zakaj nihče od duhovnikov ne obsodi tega delovanja.

PROCES V OSIJEKU se je končal teden dni kasneje. Šest profesorjev in dva bogoslovca iz Djakova je bilo obsojenih za "zaroto proti družbenemu redu Jugoslavije" in za "sovražno propagando in podpihovanje verskega in narodnega sovraštva". Dekan bogoslovja prof.Ciril Kos je kot glavni obtoženec dobil 7 let strogega zapora, ostali pa so dobili po 2 in pol do 6 let zapora. Beograjski nadškof dr.Ujčić je med procesom izjavil, naj oblasti kaznujejo **obtožence**, kot zaslužijo, a naj ne zapro djakovskega bogoslovja. (Pred kratkim umrli djakovski škof Akšamović je bil lani odlikovan z redom Bratstva in edinstva.)

AMERIKANCI O JUGOSLAVIJI

(Od našega dopisnika v Washingtonu)

Lani oktobra se je iz Jugoslavije vrnila ameriška Trgovska misija, ki se je tam mudila poldrugi mesec. Obiskala je kot zastopnik ameriških trgovskih in industrijskih krogov vse jugoslovanske republike ter imela okoli štiri sto razgovorov z različnimi jugoslovanskimi direktorji, partijci in uradniki. Nedavno je objavila svoje poročilo, ki ga v kratkem povzemam:

'Da bi Jugoslavija dvignila življenjsko raven svojega prebivalstva, potrebuje predvsem proizvodne stroje, stroje za gradnjo cest in železnic ter stroje za nove električne centrale. Tako torej potrebuje Jugoslavija iz inozemstva nasvete ter pomoč pri izgradnji in povečanju jeklaren, železnih rudnikov, rafinerij, tovarnen za bakrene proizvode, ter pri proizvodnji superfosfatov, umetnih vlaken in plastike. Jugoslovani imajo tudi namen modernizirati svojo papirno industrijo, pri čemer je potrebna mehanizacija sekanja dreves in gozdov ter samega prevoza lesa. Zamišljene so dalje investicije za proizvodnjo mlečnih in mesnih izdelkov, za kar seveda potrebujejo novih strojev in seznanitev z novimi metodami. Obstoji pa tudi možnost prodaje za kemikalije, ki so potrebne za izdelavo antibiotikov.

Vsi ti načrti dajejo ameriški industriji in trgovini lepo priliko, pravi poročilo, da ponudita Jugoslaviji svoje izdelke, stroje in nasvete. Vendar pa naj noben Amerikanec ne misli, da bo mogel v Jugoslaviji investirati normalnim putem, kot to razumejo na Zapadu. Jugoslavija namreč ne dovoljuje tujim državljanom pravice do lastništva, dobička in vodstva podjetij. Tako je investicija omejena samo na posojila oziroma na dobiček pri prodaji gotovih proizvodov in strojev kot tudi za strokovne nasvete in surovine.

Poročilo pravi dalje, da Jugoslavija najrajši odplača svoje dolgove v dobrinah, ki jih proizvajajo kupljeni stroji. Včasih pa se da tako urediti, da jugoslovanska tvrdko-kupec ustanovi skupaj z ameriško tvrdko-prodajalcem neko novo tvrdko v tretji državi, ki potem prodaja jugoslovanske proizvode in deli dobiček z ameriškim družabnikom.

Značilna v poročilu je tudi ugotovitev, da ne prevladuje med jugoslovanskimi gospodarstveniki samo zanimanje za tehnične napredke Združenih držav ampak tudi za povsem kapitalistične metode razprodaje in licenc. Zlasti glede tega zadnjega, pravi poročilo, so mnogi jugoslovanski direktorji izrazili željo, stopiti v stik z ameriškimi tvrdkami, da bi dosegli sporazume o licenciranju.

Konec poročila izzveni v ugotovitvi, da je težko razumeti Amerikancem, kako ponosni so jugoslovanski narodi in kako neodvisno mnenje imajo, vendar pa imajo ameriški izvozniki mnogo prilike, pridobiti si novih trgov ter obenem uvažati nove in cenene jugoslovanske proizvode. Omenjen je tudi turizem.

Nazaj k zemlji!

Samo poročilo in njena priporočila temelje na uvodni analizi činiteljev, ki so v povojnih letih spremenili jugoslovansko gospodarsko podobo. Če se je namreč pred vojno okoli 80 % prebivalstva preživljalo s poljedelstvom, ki je bilo tako najvažnejša jugoslovanska gospodarska in politična panoga, je zdaj v kmetijstvu zaposlenih samo še okoli 50 % prebivalcev. Tako ni čisto nič čudnega, da smo prej izvažali poljedelske proizvode, zdaj pa jih moramo uvažati, kajti ta sorazmerno nagla sprememba, ki jo je režim forsrjal, je škodila jugoslovanski trgovinski bilanci. Tako je še 1958. leta, ko so komunisti počasi že prihajali k pameti, naš izvoz znašal samo 73% uvoza. Kupili smo torej 23% več kot pa prodali. Da bi Jugoslavija zmanjšala ta kronični primanjkljaj, se je končno zatekla spet k poljedelstvu, ki ga hoče v proizvodnji izboljšati. Toda v poštev prihaja le okoli 50% prebivalstva, kajti ostala polovica je vključena v industrijo. Zato so na tem polju potrebni zelo dalekosež-

ni ukrepi. Ni dvoma, da so se Jugoslovani pri tem obrnili predvsem na Ameriko, ker ima ta najnaprednejše poljedelstvo na svetu, kateremu niti sovjetsko ni doraslo. Iz poročila ameriške misije pa je tudi razvidno, da so Amerikanci razumeli jugoslovansko Ahilovo peto in se strinjali s komunističnimi gospodarstveniki: misija se je mnogo bavila s tem, kako izboljšati poljedelsko panogo gospodarstva. Njen zaključek je bil, da bi se moglo z bolj racionalnim in znastvenim obdelovanjem jugoslovansko poljedelsko proizvodnjo toliko povečati, da bi postala spet ena najvažnejših izvoznih panog Jugoslavije.

OSNUTEK JE V PRESOJI

Razgovor okoli programa

V januarski številki KLICA TRIGLAVA je g. Milan Žagar, ki je bil na Programu označen kot tajnik Slovenske demokratske zveze (v Parizu), objavil svoje misli o tem programu. Da ne bi prišla javnost do "napačnih zaključkov", smo bili naprošeni, da objavimo sledeče pojasnilo Slovenske demokratske zveze v Parizu:

"Gospod M. Žagar trdi, da Programa ni podpisal, ker se z njim ni strinjal v nekaterih bistvenih vprašanjih /podčrtali mi/.

Res je, da on programa ni podpisal, ker ga ni podpisal nihče od odbornikov. Razumljivo za vsakogar, ki se je kdajkoli bavil s kakšno organizacijo. Osnutek tega programa je bil dan vsem odbornikom v proučitev in šele potem bil sprejet s sklepom odbora. Pri teh zadnjih sejah g. Žagar ni bil prisoten in je tajniške posle vršil propagandni referent. V času končne redakcije Programa je namreč tajnik g. Žagar odšel na študij v Strasbourg, kar pa ni bila ovira, da ne bi še dalje aktivno sodeloval pri njegovi izdelavi. Razumljivo, da odbor ni mogel vedno ustrači vsem zahtevam g. Žagarja pri redakciji Programa, ker se je v skladu Zvezinega statuta strogo držal demokratičnega postopka.

Ko je bil Program objavljen, je g. Žagar sporočil odboru, da je Program v splošnem odličen, da pa bo kljub temu dal ostavko na položaj tajnika, ker se s citiranimi člani ne strinja. /Dostlej Zveza ostavke še ni prejela/.

Je še druga važna točka, ki jo je g. Žagar prezrl. Odbor Zveze namreč ni kompetenten dokončno odločati o Programu Zveze, ker ima po členu I. organizacijskega dela statuta samo zvezina skupščina izvršno moč v teh vprašanjih. Vse dotlej, dokler ga ne odobri skupščina, predstavlja Program v resnici le osnutek, ki je bil dan po tej poti članstvu in slovenski emigraciji v presojo. S tem je bila začeta druga etapa zvezinega delovanja, ki naj pripravi pogoje za tretjo, širšo, vseslovensko.

Mnenja smo, da izjavo g. Žagarja nikakor ni smatrati za zlonamerno, čeprav je bila nepotrebna. S tem njegove zasluge za organizacijo niso nič manjše in njegovo sodelovanje pri izdelavi Programa nič manj pozitivno.

Kljub demokratičnemu duhu, ki preveva naše vrste in kljub načelom humanosti, ki opravičujejo naše delovanje, ne smemo podcenjevati discipline. Ona je izraz osebne podrejenosti organizaciji, ki mora vedno biti v službi skupnih koristi našega naroda."

KRŠČENI KOMUNISTI

Po Reuterjevem poročilu iz Beograda je bilo rečeno jugoslovanskim komunistom, da lahko dajejo krstiti svoje otroke in še vedno ostanejo komunisti, če bodo poskušali spreobrniti svoje družine k ateizmu. A če jim to ne bo uspelo, zato še ne bodo nosili neprijetnih posledic. Partijsko glasilo KOMUNIST je pisalo, da bo partija bolj tolerantna glede vere, kadar gre za globoke družinske tradicije, kajti "vere ni mogoče odpraviti z administrativnimi merami". (ds)

PISMA UREDNIKU

"MUSLIMANI": G.urednik! Pismo g.Miloša Aćina Koste (KT 248) sploh ne zahaja v problem intervjuja, ki sva ga dala dr.Balić in podpisani. V stvari je to pismo prostaški napad na najini osebi. Vsekakor je to stvar okusa in vzgoje in gotovo s takimi ljudmi jaz ne bom polemiziral. Verjetno g.Aćin drugače tudi ne more niti zna.

Nerazumljivo pa mi je, da je mogel Vaš list nekaj takega objaviti. Vidim, na žalost, da Vašemu listu manjka vsako spoštovanje do naju, pa tudi osnovne navade, ki jih goji svobodni in demokratiški tisk. Zaradi tega mi je globoko žal, da sem Vam dal intervju in sploh z Vami prišel v stik. To pa mi bo za bodoče koristen nauk, da bom še bolj pazil, s kom bom pri političnem delu prihajal v stik.

ADIL ZULFIKARPAŠIĆ

/ Dasi drži, da je objektivno vzeto neokusna in predvsem neutemeljena osebna obtožba tako g.Zulfikarpašića kot g.Balića v pismu g.M. Aćina žaljiva, sem vendar smatral, da je v naših emigrantskih razmerah, po državljanski vojni, po tolikih vseh mogočih obtožbah na vse strani, od vseh strani, prvotni pomen dotičnih besed za nas vsaj izgubil na svojem pomenu. Vidim, da sem se motil in se zato opravičujem g.Zulfikarpašiću in g.dr.Baliću. Aćinovo pismo sem objavil v celoti v dobri veri, ker sem pričakoval odgovora, v katerih bi bila pojasnjena celotna zadeva, do katere - kot sem sodil - pač niso vsi ravnođušni. Urednik./

G.urednik! Mislím, da je skrajni čas, da KT spremeni svojo politiko objavljanja pisem uredniku, zakaj demokracija in svoboda nimata nobenega opravka z objavljanjem osebnih klevet in žalitev. Svoboda ni nikdar absolutna pravica, temveč je vedno omejena z ozirni na svobodo in pravice soljudi. V vsaki normalni demokratiški državi bi pisec pisma o muslimanih v KT 248 in urednik končala pred tiskovnim sodiščem. Ker se v emigraciji ni mogoče obračati na sodišča, bi moralo uredništvo samo upoštevati, kaj zahteva svoboda in demokratične pravice.

G.Aćin znerja g.Zulfikarpašića s "trojnim izdajalcem in vojnim zločincem", ker je bil pri partizanih, ne da bi o njen osebno sploh kaj vedel. S prav isto pravico bi lahko vsakdo znerjal g.Aćina, ki je bil očitno četnik, s "klavcem in kolaboratorjem", ker je znano, da so nekateri četniki masovno ubijali nedolžne muslimane in Hrvate ter sodelovali z Italijani, prav kakor so nekateri partizani meni nič, tebi nič množično ubijali protikomuniste. Žal v Jugoslaviji med vojno ni bilo niti enega gibanja, na pripadništvu h kateremu bi bil človek lahko zares ponosen. V vseh gibanjih so bili ljudje, ki so delali zločine ali vodili politiko, ki je bila vse prej kot demokratiška. Če bi bil g.Zulfikarpašić tako netoleranten in netakten, kot je g.Aćin, ne bi bile njegove izjave tako pomirljive, kot so. G.Zulfikarpašić bi bil do netolerantnosti morda celo upravičen, (kolikor se kaj takega sploh da opravičiti,) ker so četniki tako rekoč pred njegovimi očmi pobili večji del prebivalstva njegovega rodnega mesta, med njimi nekaj njegovih ožjih sorodnikov, ki nikakor niso bili ustaši ali kaj podobnega, ampak jugoslovanski nacionalisti in celo solunski borci.

Kar zadeva Aćinov ugovor, da je bil prvi intervju z dvema muslimanoma-Hrvatoma, se vprašujem, če je g.Aćin njune izjave sploh prebral. V čem misli, da bi se mnenje neopredeljenega muslimana ali celo muslimana-Srba moglo bistveno razlikovati od njih? Meni se zdi, da je pomembnost intervjuja ravno v tem, da sta tak intervju dala dva muslimana-Hrvata.

Kam bomo prišli, če bomo tako netolerantni, kot je g.Aćin? Za ene bodo razbojniki četniki, za druge partizani, za tretje ljudje, ki niso bili v nobeni naših slavnih organizacij. Ne bo nam preostalo drugega, kot da se med seboj do konca pobijemo. Popolnoma v redu je, če kdo komu očita konkretno dejanja, toda tako pavšalno znerjanje kot je v Aćinovem pismu, pa je skrajno neokusno, da ne rečem kaj hujšega.

Žal je bilo pismo g.Aćina objavljeno prav v številki KT, kjer je bil tiskan intervju g.Božidarja Vlajića, ki je tako tehtno pozval Jugoslovane k pameti in izjavil, da je proti nestrpnosti in nepre = stanim medsebojnim obtožbam. LJUBO SIRC

G.urednik! Intervju z muslimani je bil tu v Clevelandu med Slo = venci z zanimanjem sprejet, vendar pa sem tudi čul ugovor, da za to ravno ne bi bilo treba spraševati nekega bivšega partizana. Po mo = jem mnenju mora biti vsakdo, ki je partizane zapustil, že 1945., opra = vičen brez ozira na medvojno zadržanje ali prepričanje. P.

G.urednik! Sem nacionalno neopredeljeni musliman. Kot član protikomunistične organizacije "Mladi Muslimani" sem preživel šest let v zaporu. Od rane mladosti sem sodeloval v kulturnem in poli = tičnem življenju BH muslimanov, moj oče pa je bil ožji sodelavec Dr Mehmeda Spaha. Zdaj sem univ.profesor na univerzi v Karačiju (Paki stan). Rad bi podal nekaj misli k intervjuju z g.Zulfikarpašićem in dr.Balićem:

Mišljenje teh dveh ljudi je istovetno z mišljenjem organizaci = je "Mladi Muslimani", v kateri nemoteno delujejo neopredeljeni in različno opredeljeni muslimani. To mišljenje je - ste lahko prepri = čani v to - takšno, da bi ga zdaj podpisalo 95% muslimanov politi = kov in navadnih meščanov in kmetov.

Z ozirom na to, da se omenjena gospoda čutita Hrvata, bi rad to le rekel: Imeli smo in imamo dve vrsti politično in nacionalno opre = deljenih intelektualcev in politikov. P r v i so neodvisno od svo = je nacionalne opredelitve vedno skrbeli za koristi BH muslimanov. D r u g i so delali tisto, kar so jim naročili v Beogradu ali Zagre = bu; zavestno ali podzavestno so bili tako agenti srbskega ali hrvat skega nacionalizma, da ne rečem imperializma. Takšni so v glavnem v Bosni ostali "repa bez korijena".

Nacionalno opredeljenim ljudem iz prve kategorije ni nikdar ni česar preprečevalo, da so uživali obče spoštovanje ljudstva. Tako je Bašagića, Čauševića in Kreševljakovića, čeprav so se sami čutili Hr = vate, spoštovala ogromna večina muslimanov BiH. Spaho in Bohmene sta bila Jugoslovana, Djikić in Čemalović pa Srba, toda so prav tako bi li priljubljeni pri večini muslimanov BH. In to zato, ker so se bori li za muslimanske interese in predstavljali želje in mišljenje veči ne muslimanov Bosne in Hercegovine.

Gg.Zulfikarpašić in Balić spadata v kategorijo prvih, poštenih intelektualcev in politikov. Lahko ste gotovi, da ste izbrali dvoji co od najboljših javnih delavcev, ki jih sploh imamo. Osebnost ju si = cer ne poznam, toda o njima sem mnogo čul, zlasti v domovini, potem v zaporu in zdaj v emigraciji. Vem, da je organizacija "Mladih Mu = slimanov" v domovini in inozemstvu v stalni zvezi z njima in da na = nju mnogo računa, pa tudi velik del intelektualcev in omladine, ki spremljajo njuno delo.

Preko svojega lista ste, g.urednik, objavili reprezentativno mišljenje ogromne večine BH muslimanov, za kar sem Van globoko hva = ležen. PROF.DR.ADEM ORMAN

G.urednik! Mnogo se Van zahvaljujem za objavo intervjuja z dvo jico uglednih muslimanov-beguncev iz Bosne. Prosim Vas, da kot pri = padnik najkulturnejšega naroda na južnoslovanskem področju v svobod nem svetu tudi v bodoče posvečate pažnjo temu, vsekakor najnesrečnej šem kotičku Evrope. HARIS KORKUT (Kairo)

OB INTERVJUJU Z DR.KRNJEVIĆEM: G.urednik! Bral sem v novemberskem KT intervju z dr.Krnjevićem. Zelo mi je drago, da je Vaš list v celoti ob javil misli in želje hrvatskega naroda tako, kot jih je izrazil Dr.Kr njević. Hvalevredna je iniciativa g.V.Farkaša, ker leži samo v takšnih objektivnih in resničnih prikazih bistvo demokratičnega dela. Vem, da se Slovenci lotevajo politike in življenja demokratično, ker so se Slo venci in Hrvati v bistvu vedno skladali, miroljubno živeli in se med seboj ženili. To, da hrvatski narod danes želi svojo državo, ni neka

nova ideja, saj so naše politične misli dozorevale skozi zadnjih 40 let, od 1918. do danes.

Jugoslovanstvo mora imeti tako kot vsak drugi federalizem neko stvarno osnovo. Vsak narod federacije naj poseduje svojo lastno politično demokracijo in do drugih narodov v federaciji naj se vede demokratsko. To pa je možno doseči samo z močnimi demokratičnimi strankami, ki so globoko zakoreninjene v narodovem življenju. Hrvatski narod je imel in ima danes takšno stranko, H.S.S. Toda vsi vemo, da je v bivši Jugoslaviji en narod odpovedal. Na žareči patriotizem srbskega naroda se je vsedla militaristična junta ali malomeščanska hegemonistična klika, ki ni bila mnenja, da so vsi narodi Jugoslavije enakovredni. Tedanji vladajoči krogi so raje videli, da jim stoji na čelu Srbijanec - naj je bil tudi nesposoben ali korumpiran kot pa kakšen Hrvat, Slovenec, Črnogorec ali Makedonec, ki bi delal dobro za vsakogar.

Tako vidimo, da če v federaciji samo en narod odpove in si zaželi hegemonijo, ni potem svobode za nikogar. Dejstvo je, da danes srbski narod še vedno ni ostvaril močne demokratične misli niti politične stranke za njo. Evo majhnega primera: Vsak Srbijanec, ki sem ga srečal in z njim govoril, je na vprašanje o Mihailoviću odgovoril, da je junak. A poznano je, da je Mihailović izkopal končni prepad v jugoslovanskem političnem življenju, čeprav je bil istočasno obrambeni minister Jugoslavije, torej tudi Hrvatov. Vsi ti ljudje zapirajo oči pred tem dejstvom. Ne rečem, da so hrvatski ekstremisti deli dobro, kajti verujemo v dostojanstvo človeka in dostojanstvo človekovega mišljenja. Samo toliko, da ugotovimo način mišljenja. Ne želim se tu baviti s tem, kar je minulo.

V politiki HSS ni ničesar naperjeno proti komurkoli. Želimo hrvatsko državo, ker ni gospodarskih, kulturnih in političnih pogojev, da bi se narodi na Balkanu strinjali in živeli v miru v skupni državi. Zato je najboljša pot: svobodne države, nato pa skozi vrsto let gojiti razumevanje in medsebojno zaupanje, česar danes povsem manjka - kajti brez razumevanja in medsebojnega zaupanja ni mogoče zamisliti niti zedinjenja dveh bitij, moža in žene, kaj pa šele dveh ali celo pet narodov.

ING. IVAN TOMIĆ,
(Stafford, Anglija)

SLOVENŠČINA g.OCVIRKA: G.urednik! Ne vem, kaj hočete dokazati z objavo tako obupno slovenskih pisem kot so Ocvirkova. Saj imate vendar pravico in dolžnost skrbeti za čistost in pravilnost jezika, v katerem je KT pisan! Slovenski pravopis v roke in pokažite g.Ocvirku, da imamo - hvala Bogu - dovolj bogato izrazoslovje, s katerim lahko izrazimo katerokoli misel ali čustvo. Ker nisem mogel obiskovati slovenskih šol, mi je samo pisana slovenska beseda pomagala, da sem se do neke mere usposobil v rabi slovenščine. Moja velika želja je, da bi KT ostal slovenski po duhu in jeziku. Ne zdi se mi lepo in okusno, če nas nislite še naprej zabavati s podobnimi ocvirki. G.Ocvirk, pa naj piše po slovensko, če piše za Slovence. Njegova razgledanost in znanje bosta prišli najbolj do izraza v vsebini, ne pa v številu tujk!

STOJAN KERTELJ
(Pittsford, U.S.A.)

SOCIALNI SKLAD

1/ Iskreno se zahvaljujemo "Združenim igralcem" v Clevelandu za njihov velikodušni dar \$ 50 (petdeset dolarjev), ki so jih poklonili Socialnemu skladu Klica Triglava.

2/ V decembru 1959. je bila poslana pomoč sledečim (v avstrijskih šilingih) v taborišču Špital ob Dravi: T.Štefe (120.-), M.Kopač (70.-), M.Krulc (70.-), I.Pretnar (70.-), T.Šoberl (70.-), I.Doli = nar (140.-), J.Kolenc (70.-), M.Mrgan (70.-), F.Franc (70.-) in V. Mrak (70.-). Dalje: F.Vrbinc v Gradcu (180.-), ter A.Habjan na Dunaju (108.-).

/Obračun za 1959.bo objavljen, čim bo prostor dopuščal./

UPRAVNIK

LJUBO SIRC

OB SOJEN NA SMRT

. III .

Povzetek angleškega rokopisa so priredili naši sodelavci. Ljubo Sirc iz Kranja, študent prava v Ljubljani, se je po polomu 1. 1941. pridružil odporiški skupini "Pravdi", ka = tero je vodil dr. Nagode. Avgusta je Pravda vstopila v Osvo bodilno Fronto, pri kateri so glavno besedo imeli komunisti.

FRONTA NAS RAZŽENE

=====

Kot članica OF je Pravda nagovarjala tudi druge skupine, naj se pridružijo. Med njimi so bile Nova Jugoslavija, skupina krščanskih socialistov z bivšim ministrom Gosarjem in prof. Šolarjem, radikali in slovenska skupina SDS (Samostojne demokratske stranke). Nova Jugoslavija je zahtevala zase sedež v Izvršnem svetu OF, a program OF naj bi vključeval jugoslovansko državo. Oboje je bilo odbito. V Izvršnem svetu OF so bili le predstavniki ustanovnih skupin - komunisti, krščanski socialisti in Sokoli. V plenumu so bili predstavniki vseh ostalih 15 skupin, ki so sestavljale OF. Bile so silno pisana družba. Med njimi so bili kulturniki, člani Akademskega pevskega zbora, žene, Marušičeva skupina in seveda Pravda. Plenum se je redno sestajal celo jesen 1941. leta, nato pa so sestanki prenehali, češ da so prenevarni. Rečeno je bilo, da bodo vsi predlogi razposlani članom, ki bodo nato glasovali s tem, da bodo sporočili svoje stališče.

Nekaj tednov kasneje smo preko našega predstavnika, učitelja Kobilice, dobili prve predloge: dve dodatni točki programa OF. Prva je določala, da je OF odslej edini predstavnik suverenosti slovenskega naroda; druga pa, da se morajo vsi boriti proti okupatorju v vrstah OF. Kdor bi se boril izven OF, bo likvidiran kot izdajalec in petokolonaš.

Pravda in "žene" teh dveh točk niso sprejele. Naš predstavnik Kobilica je zato izstopil iz Pravde. Namesto njega je Pravda imenovala učitelja Kumlja. Toda izvršni svet OF je imenovanje odbil, češ da ima pravico postavljati predstavnike edino le Svet sam. Tako smo bili brez zastopnika v plenumu. Kljub našemu oporekanju je vodstvo OF trdilo, da so bili dodatki k programu sprejeti soglasno. Na sestanku kakkega ducata Gorenjcev je Marija Vilfan, sedanja poslanica in žena podpredsednika slovenskega izvršnega sveta, zatrjevala prav to kljub mojemu nasprotovanju. Boris Kidrič pa je trdil to še nekaj mesecev kasneje.

V Pravdi smo se odločili, da je treba razčistiti položaj. Dr. Nagode je pripravil spomenico na Izvršni svet OF, katero so sprejeli vsi člani Pravde. V prvem delu je razpravljal o organizacijskih problemih in predložil podroben statut, po katerem naj bi OF poslovala. V drugem delu pa je zastavljal vprašanja o stališču OF do Jugoslavije, bodočih meja in begunske vlade, o čemer se OF ni nikoli izjasnila. Ta dokument je v arhivu Vrhovnega sodišča Slovenije.

Ker nismo več imeli svojega predstavnika v Plenumu, smo bili v zadregi, kako bi to spomenico dostavili Izvršnemu svetu OF. Odločili smo se, da jo sodnik Benedik izroči svojemu kolegu sodniku Rusu, ki je v Izvršnem svetu predstavljal Sokole. Rus je čez nekaj dni vrnil spomenico, češ da jo Izvršni svet ni hotel prevzeti iz razlogov postopka, kajti skupinam v OF je bil dovoljen stik z Izvršnim svetom le preko njihovih predstavnikov v plenumu. Ker tega predstavnika nismo več imeli, se nam je tako jahanje na postopku zdelo zlonamerno.

Februarja 1942. je Slovenski Poročevalec objavil naznanilo, da Pravde ni več mogoče smatrati za organizirano skupino in da zaradi tega ni več član OF kot taka, pač pa njeni člani ostanejo neposredno člani OF. Najmanj 12 skupin v OF je bilo mnogo slabše organiziranih kot Pravda, a pustili so jih pri miru, ker so ubogale komuniste. Nas pa so poskušali razbiti na vse načine. Izključitev nas je hudo prizadela. Od vsega začetka so bile v Pravdi desne in leve skupine. Zdaj se nismo mogli zediniti, kaj naj storimo. Naša Izvestja so se še nadalje ponašala z geslom "Podpirajte OF", čeprav z njo nismo bili zadovoljni, saj je imela hude napake, jo le nismo hoteli napadati in cepiti. Med borbo z okupatorjem so se nam zdeli medsebojni prepripi neprimerni. OF smo imeli za pozitiven prispevek k tej borbi. Toda voditelji OF niso imeli takih pomislekov. Z divjo propagandno gonjo so uspeli, da so leta 1942. pregnali iz Pravde skoraj vse študente.

Posluževali so se tudi groženj. Mene so prijatelji posvarili, da bo OF likvidirala očeta. Bal sem se mu povedati, da ga ne bi skrbelo in hvala Bogu, nič se ni pripetilo. Dr. Nagode pa je odkril, da opazujejo njegovo vilo. Mrzlega februarskega dne je naročil kuharici, naj nese komunističnemu stražarju pred hišo toplega čaja, da se pogreje. Fantu je bilo nerodno in pobral se je brez besede.

Da bi storili nekaj koristnega, smo se odločili, da poskusimo združiti vse skupine, ki bi sicer rade vstopile v OF, a so jim bile na poti komunistične skrajnosti. Takó združeni bi se pogajali z OF na razumnejši osnovi. Prva stvar naj bi bil posvet s polk. Avšičem, Mihailovičevim komandantom za Slovenijo, ki se že dolgo ni zglasil pri Dr. Nagode. Zato sem odšel k majorju Ulepiću in ga vprašal, kje bi se mogli sestati s polk. Avšičem. Ulepić se je izognil točnemu odgovoru, a je izjavil, da se Avšičevo stališče ni spremonilo. Poudarjal je, da je sodelovanje s partizani nujno, kajti "po tej vojni te nihče ne bo vprašal, kje si se boril, ampak le, ali si se boril."

Kmalu potem smo zvedeli, da se je polk. Avšič pridružil partizanom. Februarja 1942. smo bili torej izključeni iz OF, brez stikov z Mihailovičevim komandantom in nismo vedeli, kam naj se obrnemo. O Avšičevem šefu štaba, majorju Novaku, dr. Nagode ni imel dobrega mnenja. Dejal je: "Polkovnik Avšič se mi je zdel zelo sposoben voditelj, a major Novak je napravil šibak vtis."

ZVEZE Z MIHAILOVIČEM

Nekega večera mi je dr. Nagode najprej zabičal strogo molčečnost, nato pa me je seznanil s kurirjem iz Mihailovičevega štaba Leskovarjem, ki je imel nalogo, da razčisti Avšičevo zadevo. Sam si ni bil na jasnem, a obljubil je, da nam sporoči, kdo je resnični zastopnik Mihailovića za Slovenijo. Pripovedoval je, da je Mihailović za Jugoslovijo, a mnogi iz njegove okolice sovražijo vse Hrvate brez razlike. Dogovorili smo se glede radijske zveze z Mihailovičevim štabom. Naš oddajnik je bil domala gotov in že marca bi lahko vpostavili zvezo.

Z Leskovarjem sva se domenila, da se dobiva naslednjega torka blizu sodišča. On naj bi mi izročil ključ za šifro za zvezo z Mihailovičem, jaz pa njemu Pravdine publikacije in Nagodetovo poročilo o položaju. Tudi to poročilo je v arhivu Vrhovnega sodišča Slovenije. Sestala sva se kot dogovorjeno, in brez besede zamenjala zalepljeni kuverti. Leskovarja nisem nikoli več videl. Ko smo odprli kuverto, smo našli v njej le tehnične podrobnosti o radijski zvezi in navodila za posebno sporočilo preko Radio Londona, če bi zveza odpovedala. V kuverti ni bilo niti šifre niti navodila o Avšičevem nasledniku. A nekaj dni kasneje se je oglasil pri dr. Nagodetu major Novak in mi izročil neko knjigo, češ da mu je tako naročil Leskovar, a da ne ve zakaj. Nato je razlagal svoje naloge kot Mihailovičev zastopnik in predložil potrebo, da se osnuje politična skupina, ki bi ga podprla. Dr. Nagode se je odločil, da skliče sestanek nekaterih političnih skupin, da se pogovore z Novakom.

S temi skupinami smo imeli stike že dotlej, a Pravda se je večkrat nerodno obnašala, in videti je bilo, kot da misli, da je njen program edini mogoč in bi ga vsi ostali morali brez oporekanja sprejeti. Neki krščanski socialist nas je označil za tehokrate, kar nas je neprijetno presunilo, a naziv najbrže ni bil čisto brez podlage.

Nekako ob tem času mi je poročnik Viher, s katerim sem se spoznal pri dr. Nagodetu, pokazal pismeno povelje s pečatom "Gorski štab Jugoslovanske vojske v domovini", ki da je prišlo preko Beograda v odgovor na njegovo poročilo o položaju v Sloveniji. Povelje je izražalo soglasje s programom Pravde, priporočalo združitev vseh sil na tem programu in odbijalo OF. Na sestanku Pravde smo se tega veselili in smo začeli kovati načrte za bodoče akcije. S por. Viherjem sva sklicala sestanek vseh skupin, s katerimi smo bili v zvezi, a pojavil se je le major Novak. Drugim se je povabilo zdelo sumljivo, ker niso poznali Viherja; ali pa morda niso marali, da bi Pravda igrala vodilno vlogo.

Po dolgem prizadevanju smo takrat vendar dobili radijski oddajnik. Dušan Šernec, kasnejši član regentskega sveta, je prispeval nekaj tisoč lir, tehnik Cerkvenik in študent Albin pa sta vložila svojo spretnost in zgradila oddajnik, ki je bil maskiran kot pisalni stroj. Za telegrafista smo našli mojega prijatelja Mita, ki je bil oficir za zveze. Prinesli smo oddajnik na njegovo stanovanje iz skri vališča pri neki stari gospe. Na dogovorjeni dan je skušal dobiti zvezo, a brez uspeha. Zaman je poskušal še naslednja dva dneva. Tudi Radio London se ni oglasil z domnjenim geslom za "Radojko", kot naj bi se imenovala naša postaja.

Potem pa so Italijani lepega dne aretirali vse aktivne oficirje in Mita z njimi. Poslali so jih v internacijo v Italijo v norem upanju, da bodo tako strli odpor. Oddajnik sem odnesel v neko osnovno šolo, kjer so ga Italijani pri sledečih racijah našli. Tiste pomladi in poleti so Italijani poslali v taborišča na tisoče mlajših moških za prazen nič. Tiči, katere so lovili, pa so se spretno izogibali mreži. Na vso silo so tudi skušali potisniti Slovence v fašistične organizacije. Od 2000 študentov na univerzi se jih je le kakih 70 pridružilo univerzitetni organizaciji, Organizzazione Universitaria, ki je imela direktorij 10 članov. Še ti so bili večinoma prisiljeni v članstvo z grožnjami, da jih bodo sicer vrnili Nemcem na Gorenjsko ali Štajersko. Le nekaj Stražarjev je vstopilo prostovoljno. V Streliški ulici pred Ljudsko kuhinjo je marca 1942. OF likvidirala dva glavna člana obenem s prof. Erlichom, duhovnim vodjem Straže v viharju.

Ko so bili aktivni oficirji zaprti, se je moral major Novak za našati le na politične skupine. Te naj bi osnovale "Slovensko zavezo", ki naj bi združevala tri politične skupnosti - katoliško, napredno in levičarsko, v kateri bi pustili prostor za OF in komuniste. Pravda je jemala ta načrt popolnoma resno. Sklenjeno je bilo, da stari, "pokverženi" politični voditelji in skrajni desničarji ne bodo v Zavezi. Toda že prvega sestanka so se udeležili nekateri, katere je Pravda štela med take elemente. Poleg tega se je udarila s predstavnikom SLS zaradi članka v Izvestjih o likvidaciji članov Univerzitetne organizacije. Pravda je sicer bila proti umorom, a je bila tudi proti vsakršnemu sodelovanju z okupatorjem. Naš zastopnik je zapustil sestanek in s tem je bilo našega neposrednega sodelovanja v Zavezi konec. Sklenili smo, da bomo sodelovali le v Napredni skupnosti. Sama Zaveza je imela bore malo vpliva na razplet med vojno in se je čedalje bolj pomikala proti desni.

Pravda je sklenila, da podpre Mihailovičev pokret v Sloveniji in skuša majorja Novaka obvarovati pred enostranskimi vplivi. Po aretaciji oficirjev sem majorja dolgo iskal. Končno sem ga našel v pisarni nekega arhitekta. Grajal me je zaradi Pravdinega napada na Univerzitetno organizacijo, češ da on podpira tako sodelovanje, ker je edino od Italijanov mogoče dobiti orožje. Izjavil je tudi, da se je nalašč izogibal stikov s Pravdo, ker je sumljiva zaradi dobrih

odnosov s komunisti. Takrat sem ga zadnjič videl. Zvedel sem, da je kmalu potem odšel pod izmišljenim imenom na obisk v Srbijo.

Iz pogovora sem sklepal, da je Novak smatral za svojo glavno nalogo borbo proti partizanom. Mislili smo, da je prišel do tega za radi slabih svetovalcev in smo sklenili, da posvarimo Mihailovića. Že jeseni 1941. mi je dr.Nagode povedal, da je njegov znanec, bivši poslanec Koce, odšel v Švico, da preko Francije poskuša doseči London. Tam bi našim predstavnikom lahko razložil položaj v Sloveniji in pomagal k enotnemu boju proti sovražniku. Tudi mene je mikalo, da bi poskušal uiti čez mejo. Zaradi komaj pozdravljene jetike nisem bil za gverilo. Upal sem, da bom v tujini lahko več koristil.

S kolegom Branetom sva se spomladi 1942. dogovorila, da poskusiva uiti v Švico. Zaprošil sem za dovoljenje za Italijo pod pretvezo, da grem na študij v Perugia. Da bi lahko dosegel pomembne osebe v emigraciji, mi je Dr.Nagode dal spoznamni znak za prof.Slobodana Jovanovića in dr.Alojzija Kuharja; prof.Bajič, eden od voditeljev Nove Jugoslavije, mi je zaupal geslo za prof.Kneževića; g.Adamič pa za brata Louisa Adamiča, ameriškega pisatelja. Tudi s krščanskim socialistom in Novakovim ljudem sem povedal, da se odpravljam v Švico. Neki Novakov človek mi je dal listek z nekim neresnim navodilom naj se spuste padalci in prinesejo radio oddajnike na določeno mesto.

Tisto spomlad sem se pripravljel na izpite v juniju, a Italija ni so pričeli streljati talce. Zelo me je presunilo, ko sem pri Sv. Križu nekoč videl vrsto krst iz surovih dehek - kakih 20 talcev, ki so jih pravkar ustrelili v granozni jami. Italijani so poskušali zloniti Slovence. Že prej so vodilne ljudi povabili v škofijo, kjer so jim povedali, da naj izberejo med kolaboracijo ali terorjem. Prof. Bajič je tako izsiljevanje zavrnil: "Kar poskusijo naj!"

22.junija sem končal izpite.Ko sem se vračal domov, sta me dve kolegici posvarili, da so Italijani obkolili naš del mesta. Italijanski major, ki je stanoval pri sorodnikih, mi je svetoval, naj grem nemudoma v Italijo. Ni bil slab možak in Nemcev ni maral. Naslednje ga dne mi je res uspelo priti na vlak v Italijo z namenom, da jo ob prvi priliki pobrišem čez mejo v Švico.

PRIHODNJIČ: Novak ima stike z Italijani.

(COPYRIGHT)

Č i t a j t e   Ž A R
slovenski polmesečnik v Avstrali-
liji.

Naročnina za 24 številke je

E 2.

ŽAR je nestrankarski in informa-
tivni list, ki ga izdaja

Slovene Publishing Co.Pty. Ltd.

ŽAR izhaja tretje leto, naslov
pa je:

Ž A R

90, Queen St.

Sydney - Woollahra

N.S.W. Australia

ZALOŽBA SLOVENSKE PRAVDE
ina na prodaj sledeče štud-
ijsko-politične publika =
cije:

Grčnik: O MARKSIZMU

Erjavec: NASTANEK SLOVENSКИH
POLITIČNIH STRANK

Erjavec: IZ BOJEV ZA SLOVEN-
SKO AVTONOMIJO.

Vsek zvezek 3/- odn. 50 c.
Kdor naroči vse tri zvezke, do
bi zastoj KOMENTAR K IZJAVI
SLOVENSKE PRAVDE

Naročila sprejema BM/PRAVDA,
London, W.C.1. in SAVA SER-
VICE AGENCY, 198 Balsam Ave.S.
- H a m i l t o n, Ontario,

CANADA

Poštnina vračunana v cenah!

PREJELI SMO V OCENO:

- Meddobje IV, 4.

- Dr.Ž.Topalović: Začeci socija-
lizma i komunizma u Jugoslaviji.

OD MESECA DO MESECA

(Opomba: V tem pregledu ne omenjam dogodkov, o katerih lahko čitate na ostalih straneh Klica Triglava.-I.S.)

Kot je bilo pričakovati, so jugoslovanski listi pozdravili zmanjšanje sovjetskih oboroženih sil. Toda nekateri komentatorji so pripomnili, da je bil ta korak podvzet tudi s psihološkega vidika, ker se je Hruščev pripravljaj na pot v Azijo. K njegovega poudarjanju mirne koeksistence na eni strani in vojaške moči Sovjetske zveze na drugi strani, so jugosl. komentatorji izjavili, da je sprovajanje mirne koeksistence v praksi nemogoče, dokler se zanašamo na to ali ono orožje.

V Beogradu so napovedali obiske Nkrumaha iz Gane, Sekou-Toureja iz Guineje in Sukarna iz Indonezije. Datumi obiskov še niso poznani.

V Bukarešti se je vršila konferenca predstavnikov omladinskih organizacij s področja Balkana in Jadranskega morja (t.j. iz Jugoslavije, Grčije, Italije, Rumunije, Albanije in Bolgarije). Šef jugoslovanske delegacije se je v svojem govoru pritožil nad stalnimi napadi, ki se v Romuniji, Bolgariji in Albaniji vrše na jugoslovansko mladino in predlagal boljše odnose. V odgovor so mu delegati iz omenjenih držav povedali, da je "nekonstruktiven" in da je prekršil "duh in namen" konference.

Jugoslavijo je obiskal kubanski zunanji minister.- Nikola Minčev, državni sekretar za finance, je obiskal Pakistan in Indijo, da bi povečal gospodarsko sodelovanje med njima in Jugoslavijo. (O novem trgovinskem sporazumu z Indijo vidi GOSPODARSTVO.)

Avstrijski zunanji minister dr. Kreisky bo obiskal Jugoslavijo 16.marca. Ostal bo tri dni in vodil razgovore v Beogradu.

Bivši kralj Peter je postal zastopnik neke ameriške tvrdke v Franciji in prodaja gumo, volno in kavo. Živi sedaj z ženo v Rocquebrunu, kamor se je preselil iz Monte Carla. Njegov sin Aleksander, ki je sedaj 14 let star, je vstopil v neko ameriško vojno akademijo.

Leskošekovo zdravje se je toliko popravilo, da so ga odpustili z Golnika in se sedaj zdravi doma.

Lani je obiskalo Slovenijo 2.300 predvojnih slovenskih emigrantov.

Sedem slovenskih alpinistov bo letos poskusila doseči vrh Nanda Devi na Himalaji. Vrh je visok okrog 7.700 metrov.

Boris Zihlerl je govoril na sestanku ideoloških komisij ZKS, Socialistične zveze in Ljudske mladine in poudaril, da "naša mlada generacija zahteva odgovore na razna vprašanja in ako jih ne bo dobila od komunistov, jih bo poiskala kje drugje." Komunisti morajo poznati vprašanja, ki jih zastavlja mladina in dati marksistična pojasnila. Proces ideološke vzgoje mladine ne poteka avtomatično, je zatrdil Zihlerl.

Letos bodo uvedli tri posebne turistične eksprese za časa sezone: Slovenija Express, Makedonija Express in motorni vlak Beograd-Sarajevo. Vsi mednarodni vlaki bodo imeli posebne direktne vagone za Reko, Split in Dubrovnik. Uvedli bodo tudi direktno zvezo med Benetkami in Portorožem (vožnja bo trajala eno uro 40 minut) in med Dubrovnikom, Barijem in Brindisijem.

Okrog 100 glazbenih automatov (poznanih na Zahodu pod imenom "juke-boxes") bodo letos kupljeni v inozemstvu za beograjske restavracije. Po zagotovilu gostiteljske komore bo to dvignilo "kulturni nivo" restavracij.

Dva ameriška književnika, Saul Bellow in Mary MacCarthy, sta nedavno obiskala Jugoslavijo in debatirala z jugosl.književniki. Bellow je izjavil, da bi se morala mlajša generacija jugosl.emigrantov v Ameriki posvetiti prevajanju jugoslov. del v angleščino, medtem ko je MacCarthy jeva izjavila, da so vsa jugosl.del, ki so bila doslej prevedena bodisi v Angliji bodisi v Ameriki, slabo prevedena in delajo krivico autorjem.

Italijanske televizijske programe so pričeli sprejemati v Skopju odkar so vzpostavili relejne postaje na Solunski glavi in Vodenu.

Dickensov Oliver Twist in Gogoljeve Mrtve Duše na šiftarskem jeziku? To sta dva izmed 33 jugosl. in tujih del, ki jih bo letos izdala založba RILINDIA v Pristini na šiftarskem jeziku.

Članica ljubljanske Opere Nada Vidmar se nahaja na enomesečni turneji po Izraelu. Zagrebški balet se nahaja na turneji po Italiji, a beograjska Opera se je nedavno vrnila iz Benetk.

V Titogradu (bivši Podgorica), prestolnici Črne gore, bodo letos odprli ekonomsko fakulteto za 100 slušateljev.

Makedonska univerza v Skopju ima 9.000 študentov in 380 profesorjev, asistentov in lektorjev. 40% študentov in 23% učnih moči je iz drugih republik. Doslej je na tej univerzi diplomiralo 3.000 študentov.

Beograjska kirurška klinika za otroke ima vsega skupaj 120 postelj, na katerih le že včasih po trije operirani otroci. Najpogostejši so slučaji izpahnenih kolčkov, katere je treba zdraviti v zgodnji mladosti, sicer se zarasejo in otroci postanejo invalidi. Letos čaka na operacijo 300 otrok, a trajalo bi osem let predno bi lahko vse operirali. To pomeni, da bo večina teh otrok ostalo pohabljenost za vse življenje.

Jugoslavija je štela 31. decembra 1959. 18,530.000 ljudi. Prirastek lani je znašal 232.000. Stopnja umrljivosti na 1.000 ljudi je znašala 9,7, a rojstev 23,5.

GOSPODARSTVO: Boris Kraigher je govoril na plenumu glavnega odbora socialistične zveze za Slovenijo, ki se je vršil januarja v Ljubljani, in poudaril, da je nujno potrebno dvigniti produktivnost dela na stopnjo, ki prevladuje v tehnično razvitih deželah. V nasprotnem slučaju bo prišlo do stagnacije. Automatizacija v industriji je nujna in federalna sredstva v ta namen je treba dobro izkoristiti. Proces automatizacije bo treba v Sloveniji celo pospešiti. Razvoj pomožnih industrijskih podjetij v zaostalih predelih je pri sedanji stopnji slovenskega gospodarstva docela možen. "Mi se moramo vključiti v mednarodno razdelitev dela in nastopati bolj korajžno na mednarodni gospodarski pozornici," je dejal Kraigher. To velja zlasti za ona slovenska podjetja, katerim so podjetja v razvitih deželah ponudila sodelovanje.

Družbeni plan Slovenije za 1960 smatra Mursko Soboto, Novo Gorico in Novo mesto za "nerazvite srece", katerim je treba nuditi posebno pomoč, toda "pasivnih" komun v Sloveniji ni.

Agencija za tehnično pomoč Združenih Narodov je letos dodelila Jugoslaviji 300 študijskih stipendij za študije v tujini in 600.000 dolarjev za tehnično izobrazbo doma. 33 tujih strokovnjakov je delovalo lani v Jugoslaviji, a 11 jugoslovanskih v 9 tujih državah. Skupina tujih strokovnjakov bo tudi letos delala v Jugoslaviji in to predvsem v slovenskih tovarnah.

V Ljubljani pripravljajo načrte za zgraditev novih vodnih central na Soči in Idriji. Eno bodo zgradili med Bovcem in Kobari-dom, a drugo pri Solkanu. Za prvo bodo morali zgraditi veliko zbiralno jezero pri Bovcu, ki bo večje kot bohinjsko.

21 jugosl. in 35 italijanskih podjetij je osnovalo mešano družbo za gospodarsko in tehnično sodelovanje. Cilj družbe, katere sedež je v Milanu, je povečati izvoz jugosl. industrijskih izdelkov v Italijo in uvesti italijanske tehnične procese v jugoslovanska podjetja.

Novi trgovinski sporazum z Indijo predvideva kredit Indiji v višini 40 milijonov dolarjev in obračunavanje v dinarjih in rupijah. Jugoslavija bo izvažala industrijsko opremo, kemične proizvode, električne instrumente, transformatorje, motorje, kinoprojektorje, telefonske kable, ladje in podobno.

Na uradnem mestu so izjavili, da lahko obstoječih osem sladkornih tovarn predela v 100 dnevih 1,580.000 ton pese in da bi se povečali proizvodni stroški, ako bi morali proizvodnjo podaljšati preko tega roka. - Lani so pridelali v Jugoslaviji 2,200.000 ton pese, a nove tovarne v Peči, Sremski Mitrovici, Senti in Kovinu ne bodo gotove do prihodnjega leta. Dotlej bo pač pesamorala potrpeti. Glavno je, da je bil plan "premašen".

Letna proizvodnja tobaka znaša okrog 19.000 ton. Od tega ga prodajo okroglo 16.000 ton. Zato prihaja do ostrega tekovanja med tobačnimi tovarnami, ki želi jo povečati proizvodnjo na račun drugih tovarn. In ne le to. Gradi se celo nova tovarna v Vranju, a v načrtu sta še tovarni v Novem Sadu in Kumanovu. Vse to je privedlo do docela nemarksističnega reševanja stvari. Osem cigaretnih tovarn in dve tretjine prodajalcev na debelo je osnovalo poslovno zvezo DUVAN STANDARD, kateri se niso pridružile tovarne v Zagrebu, Ljubljani in Prilepu, ker se ne strinjajo s proizvodno politiko zveze, ki vodi k omejitvi proizvodnje v "gotovih slučajih". Zveza je na to reagirala s tem, da je dala omenjenim tovarnam na znanje, da njeni prodajalci na debelo niso obvezani prodajati njihovih cigaret. To je vodilo do pritožbe na zvezni sekretariat, ki je sklical konferenco vseh prizadetih, a do rešitve ni prišlo. Očividno je, da bi člani DUVAN STANDARD radi izrinili s trga konkurente iz Zagreba, Ljubljane in Prilepa ne glede na želje kadilcev samih. Očividno je tudi, da gre za poskus monopola, ki bi ga v naprednih zahodnih državah v kali zatrli. Toda v Jugoslaviji, ki se bori proti kapitalizmu, ni o takem postopku ne duha ne sluha. DUVAN STANDARD ima pač mogočne "strice".

Lani so zgradili v Sloveniji 13.400 dvo. in tro-sobnih stanovanj. - I. STANIČ